

Lagutskottets betänkande

1978/79:4

med anledning av motion om fastställande av faderskap i vissa fall

Ärendet

I motionen 1977/78:527 av Evert Svensson m. fl. (s) yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om utredning av de internationellt privat- och processrättsliga reglerna för talan om hävande av den legala faderskapspresumtionen.

Remissyttranden över motionen har inhämtats från socialstyrelsen och Svea hovrätt. På begäran av utskottet har remissyttranden vidare lämnats av Stockholms sociala centralnämnd, Sveriges advokatsamfund och Sveriges domareförbund.

Gällande rätt

Svensk nationell lagstiftning om faderskap

De grundläggande civilrättsliga reglerna i svensk rätt rörande faderskapet till barn återfinns i 1 kap. föräldrabalken (FB). I samband med av riksdagen år 1976 beslutade ändringar i FB:s regler om bl. a. vårdnad och faderskap till barn fick bestämmelserna om faderskap till barn delvis nytt innehåll (SFS 1976:612; prop. 1975/76:170, LU 1975/76:33, rskr 397). Förut gällande bördregler var utformade för att ge barn i äktenskap en i rättsligt hänseende mer gynnad ställning än andra barn. Genom 1976 års ändringar utjämnades vissa av de dittills rådande olikheterna. Termerna äktenskaplig börd, barn i äktenskap och barn utom äktenskap utmönstrades ur lagstiftningen. De civilrättsliga bestämmelserna om fastställande av faderskap sammanfördes i ett kapitel.

FB:s faderskapsregler skall tillämpas av svenska domstolar och andra myndigheter såväl när tvisten endast inbegriper svenska medborgare som när tvisten har flerstatlig anknytning och den svenska internationella privat- och processrätten anvisar svensk lag som tillämpning.

1 kap. 1 § FB ger uttryck för den s. k. faderskapspresumtionen. Denna innebär, att om modern är gift vid ett barns födelse skall mannen i äktenskapet anses som barnets fader. Detsamma gäller om modern är änka och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att det kan vara avlat dessförinnan. Är modern å andra sidan ogift eller har hon skilt sig före barnets födelse ställer lagen inte upp någon presumtion. I sådana fall skall faderskapet alltid fastställas genom erkännande eller dom.

Faderskapspresumtionen kan brytas av rätten, som i vissa i lagen angivna

fall kan förklara att mannen i äktenskapet ej skall anses vara fader till barnet. Ett sådant fall föreligger när det är utrett att modern haft samlag med annan än maken under barnets konceptionstid och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats av den andre. Enligt bestämmelser i 3 kap. FB får talan i sådana mål väckas såväl av mannen i äktenskapet mot barnet som av barnet mot mannen. Talan väcks vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist. Målet upptages av Stockholms tingsrätt om ej annan behörig domstol finns.

Presumtionen kan numera hävas även genom att annan man skriftligen erkänner faderskapet till barnet. Erkännandet skall för att få rättslig verkan godkännas av både modern och mannen i äktenskapet samt av barnavårdsnämnden.

Är situationen sådan att faderskapspresumtionen antingen inte gäller eller har brutits skall faderskapet fastställas genom erkännande eller dom. Fastställs faderskapet genom dom, skall rätten på talan av barnet förklara en man vara fader till barnet om det är utrett att han har haft samlag med barnets moder under barnets konceptionstid och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet avlats av honom.

2 kap. FB innehåller vissa bestämmelser om barnavårdsnämnds medverkan vid fastställande av faderskap. Här föreskrivs bl. a. att om enligt 1 kap. 1 § viss man anses som barnets fader skall barnavårdsnämnden utreda huruvida annan man kan vara fader till barnet om detta begärs av vårdnadshavaren eller den äkta mannen och en sådan utredning finnes lämplig, allt under förutsättning att vårdnadshavaren antingen är kyrkobokförd i Sverige eller vistas här eller också att barnet är svensk medborgare. Under samma förutsättningar åligger det barnavårdsnämnden att, om viss man enligt 1 kap. 1 § *inte* anses som barnets fader, försöka utreda vem som är fader till barnet och sörja för att faderskapet fastställs. Uppgiften åvilar i båda dessa fall barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren är kyrkobokförd eller, om vårdnadshavaren inte är skriven i Sverige, i den kommun där vårdnadshavaren vistas. Om hemvist saknas i Sverige åvilar skyldigheten barnavårdsnämnden i Stockholm. Om nämnden efter sin utredning anser sig kunna bedöma faderskapsfrågan med tillräcklig säkerhet skall den bereda den presumtive fadern tillfälle att erkänna faderskapet. Nämnden får lägga ned en påbörjad utredning bl. a. om det visar sig omöjligt att få fram erforderliga upplysningar för bedömning av faderskapsfrågan och om det beträffande barn som fötts utom äktenskapet framstår som utsiktslöst att få faderskapet fastställt av domstol.

Svensk domstols behörighet i faderskapsmål med internationell anknytning

Väcks talan vid svensk domstol om hävande av faderskapspresumtionen eller om fastställande av faderskapet och är målet av internationell natur

uppkommer av naturliga skäl först frågan huruvida domstolen över huvud taget är behörig att ta upp talan. Spörsmålet är inte reglerat i lag och diskuteras inte i förarbetena till de aktuella bestämmelserna i FB. Rättspraxis synes i allmänhet ha tillåtit att talan får upptas i Sverige om barnet haft hemvist i landet (jfr NJA 1956 s. 410, 1957 s. 430, 1964 s. 398, 1969 s. 308 och 1976 s. 539). Behörighet torde emellertid kunna föreligga även i vissa andra fall (jfr. NJA 1957, s. 135). I rättsfallet NJA 1967 s. 300 ansågs svensk domstol inte behörig att ta upp talan om avsaknad av äktenskaplig börd. Talan hade väckts av barnet, som i likhet med modern och fadern var utländsk medborgare. Det förelåg delade meningar om barnet hade hemvist i Sverige. Högsta domstolen (HD) uttalade dock att även om barnet kunde anses ha hemvist i Sverige tillräcklig anledning ej förelåg att uppta barnets talan till prövning vid svensk domstol.

Tillämplig lag i mål om hävande av faderskapspresumtionen

Frågan om vilket lands lag en svensk domstol har att lägga till grund, när den i tvist med flerstatlig anknytning skall avgöra mål om hävande av faderskapspresumtionen, är inte löst i svensk lagstiftning men har flera gånger prövats av HD (jfr NJA 1953 s. 4, 1962 s. 123, 1964 s. 1, 1969 s. 247, 1970 s. 274, 1973 s. 151 och 1976 s. 539). Den ståndpunkt svensk domstolspraxis intagit kan sägas vara följande. Ett internationellt spörsmål rörande vad som tidigare kallades äktenskaplig börd, alltså närmast huruvida ett barn, som fötts av hustrun även är mannens, bedöms enligt den lag som är familjens personalstatut vid – i allmänhet – barnets födelse ("familjens lag"). Personalstatutet, som i svensk rätt principiellt bestäms av nationaliteten, ej av hemvisten (domiciliet), blir normerande beträffande samtliga de ämnen som omtalas i lagstiftningen om faderskapet till barn, alltså även de där reglerade presumtionsfrågorna och frågan om barnets talerätt. Är mannen och hustrun vid tiden för barnets födelse medborgare i samma stat, är lagen i den staten att anse som familjens lag. Är mannen och hustrun av olika nationalitet är läget oklart. I allmänhet synes mannens nationella lag vid tidpunkten för barnets födelse ha ansetts som familjens lag. Ett visst avsteg från denna regel gjorde HD i avgörandet NJA 1964 s. 1. Ett svenskt barn väckte talan mot en fransk man med yrkande att det måtte förklaras sakna äktenskaplig börd i äktenskapet mellan fransmannen och barnets svenska moder. Såväl fransmannen som modern och barnet bodde i Sverige. Anknytningarna till Sverige var alltså starka. Frågan var om svensk eller fransk rätt skulle tillämpas i målet. Enligt fransk liksom många andra länders lag får bara mannen men inte barnet föra ifrågavarande slag av talan. En enhällig HD (avgörande in pleno) fann att svensk lag skulle tillämpas. I domslutet anfördes bl. a.: "När sådan bördstalan väckes av ett här i riket stadigvarande bosatt barn, vars moder vid tiden för barnets födelse var svensk medborgare och hade hemvist i Sverige, bör, i allt fall om tillämpning av

barnets nationella lag skulle medföra att barnet förvägrades talerätt, svensk lag tillämpas å barnets talan.”

I ett par senare avgöranden har HD dock upprätthållit huvudprincipen att mannens nationella lag skall tillämpas i bördsfall, bl. a. i rättsfallet NJA 1973 s. 151. Ett barn, fött i äktenskap mellan turkiska föräldrar, väckte talan mot den turkiske mannen med yrkande att det skulle förklaras sakna äktenskaplig börd i äktenskapet mellan makarna. Modern och barnet – som fötts i Sverige – hade vid tiden för talans väckande blivit svenska medborgare. Enligt turkisk rätt om bordsstalan ägde endast fadern talerätt. HD konstaterade att med hänsyn till att vid tiden för barnets födelse såväl modern och hennes dåvarande make som barnet var turkiska medborgare skulle – utan avseende på att modern sedermera blivit svensk medborgare – barnets talan bedömas enligt turkisk lag och följaktligen avvisas.

Tillämplig lag i mål om fastställande av faderskap

Än mer oklar synes frågan om val av tillämplig lag vara när det gäller mål om fastställande av faderskap. Svensk lag innehåller inga bestämmelser härom.

Om barnet och föräldrarna är av samma nationalitet torde, åtminstone enligt uttalanden i doktrinen, deras gemensamma, nationella lag i princip vara avgörande (Hult: Föräldrar och barn enligt svensk internationell privaträtt, 1943; Karlsgren, Kortfattad lärobok i internationell privat- och processrätt, 1974, s. 127). Exempel på motsatsen finns dock. I avgörandet NJA 1946 s. 310 tillämpade HD svensk lag i mål mot norsk man rörande faderskap och underhåll till ett i Sverige av norsk kvinna fött barn. Avgörandet har dock utsatts för kritik i doktrinen (Walin, Kommentarer till föräldrabalken, 1971, s. 455; Karlsgren a.a. s. 128). I det av Walin likaledes kritiserade avgörandet NJA 1969 s. 301 fördes faderskapstalan mot finsk man med hemvist i Finland. Barnet, som var fött i Sverige av finsk kvinna, hade alltsedan födelsen haft stadigvarande hemvist i Sverige med modern. Det kunde antas komma att växa upp här. Detta utgjorde enligt HD ett starkt skäl för att tillämpa svensk lag. Härtill kom att finsk lag ej medgav fastställande av faderskap i ett fall som detta. Domstolen tillämpade därför svensk lag (Walins kritik, se a.a. s. 457).

En inom den i internationella privaträtten mycket omtvistad fråga är vilken lag som skall väljas för att reglera rättsförhållandet mellan barnet och fadern när barnet, som ofta händer, är av annan nationalitet än fadern. Man har i utländsk doktrin rekommenderat än faderns nationella lag, än barnets lag, än moderns lag, än lagen på orten för lägersmålet (Karlsgren a.a. s. 127). I flera fall har HD valt att tillämpa barnets nationella lag (NJA 1963 s. 489, 1973 s. 57). Av störst intresse är måhända 1963 års avgörande, i vilket HD bl. a. fastslog att det vid val av tillämplig lag borde i rättssäkerhetens namn eftersträvas att avgörandet låter sig inpassas i ett lämpligt regelsystem, ”det bör således

undvikas, att valet träffas enligt fri bedömning från fall till fall alltefter sakens starkare eller svagare anknytning till visst land". Domstolen erinrade om att svensk internationell privaträtt på familjerättens område i princip bygger på nationalitetsprincipen och att det därför låg nära till hands att tillämpa lagen i det land som barnet på grund av sin nationalitet tillhörde vid födelsen, i vart fall när barnet hade hemvist i det landet och av allt att döma skulle komma att växa upp där. I 1973 års fall förklarade HD enhälligt, i mål mot svensk man om faderskap och underhållsbidrag till tyskt barn, tysk lag vara tillämplig i enlighet med den rättsgrundsats som antagits i avgörandet år 1963.

I doktrinen har man dock varit mera benägen att rekommendera svensk lag som tillämplig i egenskap av *lex fori*. Walin (a.a. s. 459) menar att svensk rätt bör kunna tillämpas av svensk domstol oavsett målets internationella aspekter. Lind (Faderskap och vårdnad, 1975) anser att svensk rätt bör tillämpas om barnet är svensk medborgare eller om barnet, oavsett nationalitet, vistas i Sverige. Karlgren (a.a. s. 127) anför bl. a. att med hänsyn till de svenska lagbestämmelsernas utpräglade karaktär av "skyddslagstiftning" till förmån för barnet bör svensk rätt tillämpas i viktiga fall. Å andra sidan bör enligt samme författare ett mera fullständigt undanskjutande av intressenternas personalstatut möta betänkligheter, åtminstone om svenska intressen inte är starkt engagerade.

Motionsmotivering

Med utgångspunkt bl. a. i det ovan refererade rättsfallet NJA 1973 s. 151 anför motionärerna att det förhållandet att svensk domstol i vissa fall måste pröva frågor om äktenskaplig börd enligt främmande lands lag får mycket olyckliga konsekvenser i de fall då hustruns make eller f. d. make är ointresserad av att få frågan om faderskapet utredd eller har försuttit eventuella tidsfrister enligt sitt lands lag för att påkalla prövning av faderskapet. Hans ointresse kan bero på att han bor utomlands och att inga anspråk på underhållsbidrag riktas mot honom. Motionärerna framhåller att det också kan förhålla sig så att han över huvud taget inte känner till att han anses som fader till ett i Sverige fött barn. För detta barn gäller inte reglerna för svenska barn, och detta trots att kanske både modern och barnet numera är svenska medborgare. En effekt kan bli att barnet inte får arvsrätt efter sin biologiske fader, en annan att de sociala myndigheterna inte kan avkräva denne bidragsförskott som utbetalats till modern. Det väsentliga är emellertid enligt motionärernas mening att barnet saknar möjlighet att efter de grunder som i allmänhet gäller för barn i det svenska samhället vinna klarhet om vem som är dess fader. Roten till det onda ligger enligt motionärerna i att domstolarna med tillämpning av nationalitetsprincipen låter mannens hemlands lag vara avgörande för bedömningen av faderskapsfrågan, åtminstone om såväl barnet som modern och den presumerade fadern är utländska medborgare. Motionärerna anser att en ändring av denna praxis genom

lagstiftning är väl motiverad. De menar att ett tänkbart tillvägagångssätt är att överlämna frågan till utredningen om barnets rätt.

Remissyttrandena

Samtliga remissinstanser delar motionärernas mening att det är otillfredsställande att de svenska internationellt privaträttsliga reglerna gör det omöjligt att få den legala faderskapspresumtionen hävd av domstol här i landet i sådana fall som avses i motionen.

Socialstyrelsen anser att målsättningen bör vara att för barn bosatta i Sverige faderskapet alltid skall kunna hävas och fastställas med tillämpning av reglerna i FB. Styrelsen anser därför i likhet med motionärerna att frågan bör utredas. Enligt styrelsens mening bör dock utredningsuppdraget avse även andra familjerättsliga frågor. I remissvaret exemplifieras några sådana frågor, alla avseende barnavårdsnämnds medverkan i faderskapsmål.

Styrelsen erinrar om att det numera beträffande barn fött av gift mor är möjligt att häva faderskapet genom erkännande, om erkännandet godkänns av den äkta mannen, modern och barnavårdsnämnden. Fråga uppkommer då om barnavårdsnämnd kan medverka till ett sådant erkännande i de fall en eller flera av parterna är utländska medborgare. Det kan enligt styrelsens mening med skäl göras gällande att denna möjlighet inte bör stå öppen i de fall utländsk lag skulle ha tillämpats om ärendet behandlats i domstol, särskilt om domstolen – såsom i fallet NJA 1973 s. 151 – skulle ha avvisat talan om hävande av den äktenskapliga börden. Enligt styrelsens uppfattning vore det emellertid olyckligt om barnavårdsnämnd i ett enskilt ärende skulle behöva pröva om annan än svensk lag är tillämplig. Det kan, anför det i yttrandet, göras gällande att regeln i 1 kap. 2 § andra stycket FB är tillämplig så snart vårdnadshavaren för barnet är kyrkobokförd i riket eller vistas här eller barnet är svensk medborgare. I sådana fall är nämnden behörig att på begäran av vårdnadshavaren eller maken utreda om annan man kan vara far till barnet. Barnavårdsnämnds behörighet att agera skulle då, framhåller styrelsen, i vissa fall sträcka sig längre än domstols möjlighet att tillämpa svensk lag, något som enligt styrelsen i och för sig kan synas egendomligt men som i varje fall inte strider mot barnets intresse så som det är definierat i svensk rätt. Dock kan osäkerheten om erkännandets rättsverkan utanför Sverige innebära en otrygghet för barnet och dess föräldrar. Med hänsyn till det osäkra rättsläget är det f. n. inte möjligt för styrelsen att gå ut med någon form av anvisningar till de centrala nämnderna hur de bör förfara i sådana fall. Enligt styrelsens uppfattning vore det därför värdefullt om detta problem kunde tas upp av den föreslagna utredningen.

En annan fråga som enligt socialstyrelsens förmenande bör tas upp vid en översyn av den internationella familjerätten är hur utländska faderskaps-erkännanden och domar avseende faderskapsfastställelser samt anteckningar i övrigt rörande faderskap utomlands bör betraktas av svensk barnavårds-

nämnd. F. n. råder enligt styrelsen stor osäkerhet om när nämnden behöver fastställa faderskap beträffande inflyttade barn till ogifta mödrar. I vissa länder antecknas faderskapet efter ett betydligt enklare förfarande än i Sverige. I dessa fall kanske faderskapet behöver fastställas av barnavårdsnämnden medan i andra fall, där det utländska fastställelseförfarandet ger ungefär samma säkerhet som förfarandet i Sverige, detta kanske inte är nödvändigt. Socialstyrelsen anser det viktigt att få klarlagt i vilka fall barnavårdsnämnd behöver fastställa faderskap för barn som flyttar in i riket och i vilka fall detta inte är erforderligt.

Ett liknande, av socialstyrelsen aktualiserat problem föreligger i det fall faderskapet utomlands anses fastställt genom en presumtion som inte överensstämmer med svensk rätt. Styrelsen erinrar om att det enligt de nya reglerna i FB inte längre föreligger någon faderskapspresumtion beträffande barn som föds efter ett äktenskaps upplösning genom äktenskapsskillnad men inom sådan tid därefter att det kan vara avlat i äktenskapet. För sådant barn måste numera faderskapet alltid fastställas medelst erkännande eller dom. Utomlands gäller emellertid i stor utsträckning vad som tidigare gällde i Sverige, nämligen att den f. d. mannen i dessa fall presumeras vara barnets far. I styrelsens yttrande framhålls att, i den mån faderskapspresumtion enligt utländsk rätt kan erkännas här i landet, skyldighet inte skulle föreligga för barnavårdsnämnden att fastställa faderskapet när barnet bosätter sig i Sverige. Om i överensstämmelse med svensk rätt någon faderskapspresumtion emellertid inte anses föreligga skulle nämnden däremot vara skyldig att fastställa faderskapet. Det är enligt styrelsen i högsta grad osäkert hur nämnderna bör förfara i dylika fall och om det därvidlag är någon skillnad mellan svenska och utländska medborgare. Vissa skäl talar enligt styrelsens mening för att utländsk faderskapspresumtion i fall som här avses inte bör gälla barn till svenska kvinnor medan däremot barn till kvinnor med utländskt medborgarskap bör kunna omfattas av sådan presumtion. Man skall dessutom ha klart för sig att barnets medborgarskap och namn kan vara avhängigt av om man skall tillämpa den utländska rätten och betrakta barnet som fött i äktenskap eller tillämpa svensk rätt och anse barnet som fött av ogift mor.

Med hänsyn till att den internationella familjerätten innehåller fler olösta problem än det motionärerna aktualiserat anser socialstyrelsen en särskild utredning böra tillsättas för att undersöka behovet av konventioner och kompletterande lagstiftning. I utredningen bör enligt denna remissinstans ingå representanter för bl. a. socialstyrelsen och riksskatteverket.

Svea hovrätt finner det klart att behov föreligger av en internationellt rättslig reglering i fråga om bördstalan. Hovrätten konstaterar att det i faderskapsmål förekommit rättsfall som kan antyda en glidning mot domicilprincipen i fråga om svensk domstols behörighet att upptaga sådana mål till prövning. I sitt remissvar erinrar hovrätten vidare om de pågående överläggningarna mellan de nordiska länderna om ömsesidigt erkännande av

faderskapsavgöranden och om det internationella konventionsarbete som pågår inom närliggande rättsområden. Med hänsyn härtill finner hovrätten att den av motionärerna väckta frågan inte bör göras till föremål för en särskild svensk utredning. Den bör i stället tas upp i ett större sammanhang, t. ex. vid en Haagkonferens eller i Europarådet. Hovrätten finner att ett initiativ i denna riktning bör åtminstone förberedas av de nordiska länderna gemensamt.

Stockholms sociala centralnämnd har som svar på remissen överlämnat och åberopat ett av socialförvaltningen avgivet utlåtande. I utlåtandet framhålls inledningsvis att barn enligt i Sverige allmänt omfattad uppfattning bör ha rätt att få sin rätta börd fastställd och att detta förhållande har bl. a. betydelsefulla ekonomiska konsekvenser för barnet. Nämnden konstaterar att det som regel är möjligt att få en oriktig börd hävd om modern och barnet är och hela tiden har varit svenska eller nordiska medborgare men att det för invandrare ofta har visat sig omöjligt att få de rätta förhållandena stadfästa. I yttrandet erinras om att rättspraxis intagit en annan och liberalare inställning i mål om fastställande av faderskap utan samband med hävande av äkta börd.

Enligt sociala centralnämndens uppfattning talar starka skäl för att barn med så fast anknytning till Sverige som beskrivs i motionen får möjlighet att bli befriade från en materiellt oriktig börd för att de därefter skall kunna få det rätta faderskapet fastställt. Nämnden framhåller att de nya reglerna om hävande av äkta börd genom administrativt förfarande inneburit ett steg i denna riktning men att reglernas effektivitet är beroende av parternas vilja att medverka. En annan nackdel med detta förfarande är, påpekas det, att resultatet sannolikt inte kommer att accepteras i mannens stat om denna t. ex. saknar form för hävande av börd. En konsekvens kan bli att barnet får dubbelt medborgarskap. Det ter sig enligt nämnden å andra sidan rimligt och angeläget från barnets synpunkt att barnet åtminstone i förhållande till svenska myndigheter och inför svensk lag bereds jämställdhet med andra barn med hemvist i riket.

Sociala centralnämnden tillstyrker avslutningsvis att en utredning i enlighet med motionärernas intentioner kommer till stånd.

Sveriges domareförbund erinrar om att den s. k. nationalitetsprincipen genombrutits på äktenskapsrättens område genom vittgående ändringar år 1973 av lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap i det att stort utrymme gavs åt tillämpning av domicilprincipen. Förbundet framhåller att någon motsvarande nyreglering inte skett på föräldrarättens område med undantag för en bestämmelse i 1904 års lag (3 kap. 6 §) om vårdnad och underhåll till barn i samband med äktenskapsskillnad.

Det torde enligt Domareförbundet inte kunna förnekas att resultatet av en strikt tillämpning av nationalitetsprincipen när det gäller barnets börd i många fall kan te sig stötande mot bakgrund av de värderingar som

tillgodosetts genom de berörda ändringarna i 1904 års lag och det ändrade synsätt som i viss mån kommit till uttryck i senare praxis när det gäller statusförhållandet hos barn vilkas föräldrar ej är gifta. Domareförbundet anser det därför motiverat att rådande ordning på detta område överses. Emellertid är det enligt förbundets mening knappast lämpligt att begränsa en lagstiftning till det av motionärerna berörda spörsmålet. En översyn av de internationellt privaträttsliga reglerna på hela föräldrarättens område bör i stället företas. Domstolarna ställs enligt förbundet ofta inför svårbemästrade problem i dessa hänseenden. Även frågor om svensk domstols behörighet att upptaga talan i faderskapsmål kommer därmed att uppmärksammas, avslutar förbundet.

Även *Sveriges advokatsamfund* finner det motiverat att man försöker finna en rimligare ordning vid bördstalan än vad fallet är f. n. i vissa situationer och att således svenska rättsprinciper skall kunna användas när detta är till gagn för barnet. Enligt samfundet bör man, för att möjliggöra en enhetlig bedömning i de nordiska länderna, eftersträva en nordisk konvention på området. Det finns enligt förbundet anledning att antaga att en sådan konvention skall komma till stånd. Däremot anser förbundet att det inte torde föreligga några sådana möjligheter f. n. i förhållande till andra länder med en lagstiftning för bördstalan som väsentligt avviker från vårt lands lagstiftning.

Utskottet

I detta ärende behandlas en motion om fastställande av faderskap i mål och ärenden med internationell anknytning. Motionärerna yrkar att riksdagen hemställer om utredning av de internationellt privat- och processrättsliga reglerna för talan om hävande av den legala faderskapspresumtionen.

Motionärernas yrkande avser således den typ av faderskapsmål som rör förklaring att mannen i äktenskapet ej är fader till barnet (tidigare kallade mål angående avsaknad av äktenskaplig börd). Med hänsyn till det nära samband som reglerna härom har med reglerna rörande mål om fastställande av faderskap kommer utskottet i det följande att behandla båda slagen av faderskapsmål.

Svensk lagstiftning saknar bestämmelser om svensk domstols behörighet att pröva internationellt privaträttsliga tvister rörande faderskap. Frågan diskuteras inte heller i förarbetena till FB. Rättspraxis synes i allmänhet ha tillåtit att talan får upptas i Sverige om barnet har hemvist i landet. Behörighet torde emellertid föreligga även i vissa andra fall.

Inte heller frågan om vilket lands materiella lag en svensk domstol skall tillämpa i faderskapsmål med flerstatlig anknytning har reglerats i svensk lag utan har fått lösas i rättspraxis. Den ståndpunkt svensk rätt intagit kan sägas vara i huvudsak följande.

Lagvalsfrågan bedöms något olika, beroende på om målet rör hävande av

faderskapspresumtionen eller fastställande av faderskap. Rättspraxis har dock i båda dessa fall traditionellt utgått från den s. k. nationalitetsprincipen. Det avgörande anknytningsmomentet har sålunda ansetts vara parternas nationalitet, ej deras hemvist.

När det först gäller presumtionsmålen kan olika fall urskiljas. Allmänt gäller att den lag som är familjens personalstatut vid barnets födelse (familjens lag) skall väljas. Är mannen och hustrun medborgare i samma stat är den statens lag att anse som familjens lag. Är mannen och hustrun av olika nationalitet är läget oklart. Av hävd har mannens nationella lag i denna situation ansetts som familjens lag. HD har dock i ett fall från år 1964 tillämpat svensk lag, som var moderns, men ej faders, nationella lag. HD hänvisade bl. a. till att en tillämpning av barnets nationella lag skulle ha medfört att barnet förvägrades talerätt. Just denna omständighet har å andra sidan inte tillagts avgörande betydelse i ett par senare avgöranden, bl. a. i ett av motionärerna åberopat HD-fall från år 1973 (se ovan s. 4).

Även när det gäller tillämplig lag i mål om fastställande av faderskap måste olika fall urskiljas. Om barnet och föräldrarna är av samma nationalitet torde deras gemensamma nationella lag i princip vara tillämplig. Exempel på avgöranden till förmån för svensk rätt i egenskap av domstolslandets lag finns dock. Är barnet av annan nationalitet än fadern torde barnets nationalitet i allmänhet ha tillagts den avgörande betydelsen. På sina håll i den juridiska doktrinen har man dock förespråkats att svensk lag i större utsträckning bör tillämpas om barnet har hemvist i Sverige. Som skäl härför har bl. a. åberopats de svenska lagbestämmelsernas utpräglade karaktär av skyddslagstiftning till förmån för barnet.

I motionen framhålls under hänvisning bl. a. till det ovan angivna rättsfallet från år 1973 att det kan vara mycket olyckligt för de i ett faderskapsmål inblandade personerna att svensk domstol i vissa mål om hävande av faderskapspresumtion måste tillämpa utländsk rätt, särskilt i fall då hustruns make eller f. d. make är ointresserad av att få frågan om faderskapet utredd. Motionärerna påpekar att mannens bristande intresse kan bero på att han bor utomlands och att inga anspråk på underhållsbidrag riktas mot honom eller att han inte känner till att han anses som fader till ett i Sverige fött barn. En följd av att domstolarna med tillämpning av nationalitetsprincipen låter mannens nationella lag vara avgörande för faderskapsfrågan kan bli att barnet inte får arvsrätt efter sin biologiske fader. Värst är emellertid enligt motionärerna att barnet kan berövas möjligheten att vinna klarhet om vem som är dess fader efter samma grunder som andra barn i det svenska samhället. Motionärerna anser att en lagstiftning av innebörd att svensk lag skall tillämpas i nu angivna mål är väl motiverad.

Utskottet vill för sin del framhålla att avsaknaden av lagreglering på ifrågavarande område har medfört betydande svårigheter för domstolarna. Redogörelsen ovan för rättspraxis visar också att rättsläget på flera punkter är oklart. Denna osäkerhet om gällande rätts ståndpunkt i fråga om tillämplig

lag har, såsom framhålls i socialstyrelsens remissvar, även inneburit avsevärda svårigheter för barnavårdsnämnderna när det gäller erkännande av faderskap. Socialstyrelsen har inte heller funnit sig kunna utfärda någon form av anvisningar till nämnderna hur de bör förfara i dylika fall.

Osäkerheten om vad som är gällande rätt på området innebär självfallet även betydande nackdelar för berörda barn. Härtill kommer att rättspraxis' ståndpunkt i lagvalsfrågan i vissa fall fått ett från barnets synpunkt olyckligt resultat. Utskottet tänker härvid främst på de mål rörande hävande av faderskapspresumtion där domstolen avvisat talan på den grund att barnet enligt tillämplig utländsk lag inte har talerätt i faderskapsmål. Att talan avvisas kan som motionärerna framhåller få allvarliga ekonomiska och sociala konsekvenser för barnet. Samtliga remissinstanser har också funnit det otillfredsställande att de svenska internationellt privaträttsliga reglerna gör det omöjligt att få den legala faderskapspresumtionen hävd i sådana fall som avses i motionen. Fall kan också tänkas där en domstol prövar en faderskapstalan enligt utländsk materiell rätt och där den utländska rättsordningen visserligen tillerkänner barnet talerätt men där målets utgång ändå innebär ett avsevärt sämre resultat för barnets vidkommande än om svensk rätt varit tillämplig. För svenskt rättsmedvetande direkt stötande verkningar av en tillämpning av utländsk rätt torde dock domstolarna kunna undvika genom att åberopa att den utländska rättens ståndpunkt uppenbart strider mot grunderna för svensk rättsordning (ordre public).

Vad utskottet nu anfört visar att reglerna om faderskapets internationella anknytning behöver ses över. Utskottet vill också peka på att invandringen till Sverige under senare år ökat från länder som har en helt annan syn i familjerättsliga frågor än den svenska. Det är enligt utskottets mening angeläget att svenska rättsprinciper i ökad utsträckning kan tillämpas även för denna kategori när detta är till gagn för barnet. Utskottet vill emellertid stryka under att frågan om tillämplig lag är komplicerad. En alltför "svensk" rättstillämpning på ifrågakvarande område kan nämligen innebära en risk för att svenska domstolsavgöranden kommer att lämnas utan avseende utomlands, vilket i sin tur leder till uppkomsten av haltande rättsförhållanden. Enligt utskottets mening är det därför viktigt att man från svensk sida arbetar för att söka få till stånd internationella överenskommelser i hithörande frågor.

På grund av det anförda förordar utskottet att en utredning kommer till stånd rörande de internationellt privat- och processrättsliga reglerna på faderskapsrättens område. Utskottet utgår från att i utredningsarbetet kommer att beaktas de synpunkter som framförts av remissinstanserna. Utskottet anser det vidare angeläget att utredningsarbetet bedrivs i nordiskt samförstånd. I detta sammanhang vill utskottet erinra om att det inom de nordiska justitiedepartementen pågår ett arbete med att få till stånd likalydande lagar om erkännande av faderskapsavgörande i annat nordiskt land. Enligt vad som upplysts under utskottets beredning av detta ärende

planeras för svensk del en proposition härom under våren 1979.

Vad utskottet sålunda med anledning av motionen anført om utredning av gällande regler på faderskapsrättens område bör ges regeringen till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:527 ger regeringen till känna vad utskottet anført om utredning av frågan om de svenska internationella privat- och processrättsliga reglerna på faderskapsrättens område.

Stockholm den 26 oktober 1978

På lagutskottets vägnar

IVAN SVANSTRÖM

Närvarande: Ivan Svanström (c), Lennart Andersson (s)*, Inger Lindquist (m), Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s)*, Sonja Fredgardh (c)*, Åke Gillström (s), Ingemar Konradsson (s), Owe Andréasson (s), Stina Andersson (c)*, Anne-Marie Gustafsson (c), Joakim Ollén (m), Birgitta Johansson (s) och Margot Håkansson (fp)*.

* Fj närvarande vid betänkandets justering.